

NƏRMİN CAHANGİROVA
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
Hüseyn Cavid 31
nermincahangirova83@gmail.com

LU SİNİN “BİR DƏLINİN GÜNDƏLİYİ” HEKAYƏSİ VƏ ÇİN MODERNİZMİ

Xülasə

Çin ədəbiyyatının dünyada tanıdan imzalardan biri də Lu Sindir. Qərbin Lu Xun olaraq tanıdığı Lu Sin XX əsr modern Çin ədəbiyyatının formalaşmasında mühüm xidmətləri olan şəxsiyyətlərdəndir. “Silahlara çağırış”, “A-künün əsl tarixçəsi”, eləcə də çoxsaylı tənqidi yazılar və esselər müəllifi hər zaman xalqının problemlərini, cəmiyyətin inkişafına mane olan nöqsanları ədəbi müstəviyə gətirməyə çalışmışdır. Lu Sin ədəbiyyatı mübarizə üsulu kimi dəyərləndirirdi. Hekayələrini danışq dilinə yaxın olan “bay-xua” dilində yazması və yenilikçiliyi ilə seçilən müəllif ənənəni inkar etmədən müasirliyi təbliğ edir və inkişaf edən cəmiyyət üçün vacibliyini xüsusi vurğulayırdı. Lu Sini geniş xalq kütlələrinə tanıdan və sevdiren isə yaradıcılığının dönüş nöqtəsi olan “Bir dəlinin gündəliyi” hekayəsi olmuşdu. Müasir Çin ədəbiyyatının, modern çin hekayəçiliyinin ilk nümunəsi olan bu hekayə həm strukturu, həm də məzmunu ilə dövrün ədəbi nümunələrindən seçilməkdə idi. Qərb ədəbiyyatını, rus müəlliflərini sevən və çoxsaylı tərcümələr edən Lu Sin bu hekayəsini N.Qoqolun eyniadlı əsərindən bəhrələnərək yazmışdı. Qoqol kimi Lu Sinin də məqsədi mənsub olduğu toplumun mədəniyyətindəki boşluqları göstərmək, ikiüzlülükləri, ədalətsizliyi ifşa etmək idi. Lu Sin bütün həyatı boyu Çini yenidən qurmağa, sistemi dəyişməyə cəhdlər göstərsə heç bir partiyaya üzv olmamışdı. Xalqının siyasi partiyalarla deyil, humanist ideyalarla idarə olunmasına daha çox önəm verirdi.

Açar söz: ədəbiyyat, Lu Sin, “Bir dəlinin xatirə dəftəri”, ənənə və müasirlik

XX əsrin birinci yarısında Çin ədəbiyyatının və ictimai-siyasi mədəniyyətinin formalaşması və inkişafında böyük rol oynayan ədəbi şəxsiyyətlərdən biri də Lu Sindir. Modern Çin ədəbiyyatının banisi hesab edilən Lu Sin çoxşaxəli fəaliyyət göstərmiş, yazıçı, tərcüməçi, redaktor, tənqidçi, esseist, hətta şair kimi xalqına xidmət etmişdir.

Əsl adı Czou Şu Zen olan yazıçı ziyalı və varlı bir ailədə dünyaya gəlsə də, babası və atasını kiçik yaşda itirmiş, məhrumiyyətlər içində həyat keçirməli olmuşdur. Tibb təhsili almaq üçün Yaponiyaya gedən gənc Czou Şu Zen dərin müşahidə qabiliyyəti ilə ətrafında baş verənləri izləyir və gördüyü haqsızlıqlar onu yazmağa təhrik edirdi. İnqilab ədəbiyyatında aktiv surətdə iştirak edən Czou hakim dairələrin maraqlarına uyğun olan “Ven-Yan” dilinə qarşı çıxaraq, danışq dilinə uyğun olan “bay-xua” dili uğrunda mübarizə aparır. Tərcümələr edib, esselər yazan gənc anasının soyadından olan Lu-nu da özünə təxəllüs seçərək ilk hekayələrini məhz bu dildə yazmağa başlayır. “İksir”, “Kun I-tzu”, “Kiçik hadisələr” adlı ilk hekayələrini qələmə alan Lu Sini bütün xalqa tanıdan və sevdiren “Bir dəlinin xatirə dəftəri” hekayəsi olur.

İlk dəfə 1918-ci ildə “Yeni gənclik” (“Sip-tsin-nyan”) jurnalında çap olunan “Bir dəlinin xatirə dəftəri” hekayəsi yazıldığı dövrdə böyük əks-səda yaratmış, müəllifinə böyük şöhrət gətirmişdir. “Bir dəlinin xatirə dəftəri” Çində iğtişaşların militaristlər arasında toqquşmalara səbəb olduğu və Rusiyadakı inqilabın milli azadlıq ümidlərinə ilham verdiyi bir

vaxtda yayımlandı. İdeologiya yönümlü bir ədəbi əsərin ağırlığını və gücünü başa düşmək üçün Çində ənənəvi olaraq yazılı sözə verilən əhəmiyyəti təsəvvür etmək lazımdır" [1, s.3].

Müasir Çin ədəbiyyatının, modern çin hekayəçiliyinin ilk nümunəsi olan bu hekayə həm strukturu, həm də məzmunu ilə dövrün ədəbi nümunələrindən seçilməkdə idi. Lakin burada diqqət çəkən bəzi məqamlar da var. Belə ki, "Bir dəlinin xatirə dəftəri" heç də tamamilə Lu Sinin təxəyyül məhsulu deyildi. Çünki bu başlıqdan Lu Sindən öncə N.V.Qoqol istifadə etmiş, 1834-cü ildə "Bir dəlinin qeydləri" povestini qələmə almışdı. İlk dəfə 1835-ci ildə "Arabesklər" toplusunda "Bir dəlinin qeydlərindən hissələr" adı altında dərc edilmiş povest indiyə kimi orijinal strukturu və ideya-məzmun özəllikləri ilə N.V.Qoqol yaradıcılığında mühüm yer tutmaqdadır.

Təbii ki ədəbiyyatda eyni struktur və ya mövzudan istifadələr hər zaman olmuş və hər bir müəllif məlum süjetlərə özündən nələrsə qatmaqla orijinal əsərlər ərsəyə gətirmişdir. Bizim ədəbiyyatımızda bunun kifayət qədər nümunəsi var, lakin Lu Sinin N.V.Qoqolun hekayəsinin başlıq və strukturundan istifadəsi səbəbsiz deyildi. Necə ki Qoqol rus cəmiyyətinin qüsurlarını, ikiüzlülüklərini, ədalətsizliyini ifşa etməyi məqsəd seçmişdi, Lu Sin də Çin cəmiyyətinin, Çin insanının mənəviyyatındakı boşluqları göstərməyə, özünün təbirincə desək "xəstəliyini müalicə etməyə" çalışırdı. Elə onu Yaponiyadakı tibb təhsilindən uzaqlaşdıran məqam da bu deyildimi? Kitablarının birinin ön sözündə bu haqda qeyd edən müəllif yazırdı ki, anladım ki, Çinin nə mühəndisə, nə təbibə ehtiyacı var. Çinin əsas ehtiyacı xəstə ruhları sağlmasıdır. Çıxış yolunu bədii ədəbiyyatda görən Lu Sin bu amal uğrunda yorulmadan mabrizə aparır, bütün həyatını ədəbiyyata həsr edir.

"Bir dəlinin xatirə dəftəri" şizofrenik xəstənin gündəlik qeydlərindən ibarətdir. Hekayə təhkiyəçinin gündəliyi tapması və oxuması ilə başlayır. Giriş və 13 qısa hissədən ibarət gündəlikdə hər şeydən şübhələnən, heç kəsə inanmayan, ətrafdakıların hərəkətlərini müxtəlif cür yozan xəstə bir insanın düşüncələri ilə tanış oluruq. Hekayənin nə girişində, nə də gündəlik qeydlərdə onu bu hala gətirən səbəblərdən bəhs edilmir, eləcə də sonluq bizim üçün qeyri-müəyyən qalır. Müəllif yalnız cəmiyyətin qüsurlarına yönəlir, sosial problemlərin insan psixologiyasında açdığı yaralara köklənir.

Gündəlik müəllifini ətrafındakı hər şey qıcıqlandırır, adidən də adi hadisələri özünəməxsus şəkildə mənalandıran bu insan itin hürüşünü, ayın həmişəki kimi bədirlənməməsini pis əlamət hesab edir, gördüklərinin onun üçün yaxşı nəticələnməyəcəyini düşünür. İş o yerə çatır ki, insanların pıçıldeşmasını, uşaqların gülüşməsini, anaların uşaqlarını döyüb-söyməsini də özünə qarşı davranış kimi mənalandırır, hər kəsin ondan nifrət etdiyini düşünür. Lakin bu hallar təkcə qəhrəmanın psixoloji halının nəticəsi deyildi, cəmiyyətin yaşadığı böhranı dilə gətirən yazıçı qəhrəmanı vasitəsilə insanları bu hala gətirən səbəblər haqqında düşünür və qandonduran nəticələrə varır...

"Keçmişdə insanları tez-tez yeyərmişlər: tarixdən dumanlı da olsa xatırladım. Marağımın öhdəsindən gəlmək üçün tarix kitabını açdım, kitabda tarixlər yox idi, ancaq hər səhifə Konfutsiçiliyin məlum "insanlıq", "ədalət", "mənəviyyat" və "fəzilət" sözləri ilə doldurulmuşdu. Mən hələ də yuxuya gedə bilmirdim və bütün gecə kitabı çox diqqətlə oxudum, birdən sətirələrin arasında gizlədilmiş ismarıcları görə bildim - "hannibalizm". Bu sözlər sanki zarafatçılıqla mənə baxır və lağ edirdilər.

Mən də insanam və mənə yemək istəyirlər!" (2. Səh)

Beləliklə də hekayə qəhrəmanı əvvəllər insanlarda aydınlaşdırma bilmədiyi davranışları dərk etdiyini və ətrafındakı hər kəsin onu yemək istədiyini düşünür. Həkimin müayinəsini, qardaşının qəribə hesab etdiyi hərəkətlərini hannibalizmlə əlaqələndirən, beynində müxtəlif ssenarilər quran adam gecə-gündüz yalnız bu haqda düşünür. Hekayənin bir çox hissələri də qəhrəmanın düşüncələri ilə davam edir.

“Mən onların hiylələrini başa düşdüm, birbaşa öldürmək istəmirlər və pis vəsvəsələrdən qorxaraq cəsarət etmirlər. Buna görə hamısı bir-biri ilə əlaqə yaradıb, hər yerdə tələlər və torlar qurublar ki, mən özüm onların toruna düşüm. Bir neçə gün əvvəl küçədə dayanan kişiləri və qadınları xatırlayın, qardaşımın davranışlarını təhlil edin və buna demək olar ki, yüz faiz əmin olacaqsınız. Mənim üçün ən yaxşısı- kəməri çıxartmaq, boğazıma keçirmək, bərk dartıb özümü boğmaqdır, beləliklə onlar özlərini günahlandırılmayacaqlar və çoxdankı arzuları yerinə yetdiyindən sevinərək gülməyə başlayacaqlar.”

Köhnə kitabları və hadisələri yada salan təhkiyəçi tarix boyunca insanların necə bir-birini yediklərini xatırlayır və ayrı-ayrı hissələrdə bunları qeyd edir. Ətrafındakı insanların davranışlarını bu hadisələrlə əlaqələndirməklə onun hissələrini, qorxularını daha yaxşı anlayırıq. Qardaşının, ailəsinin insan əti yeyənlərdən, bu ailədən olduğunu həzm edə bilməyən qəhrəmanımız bi hisslə yaşamağın çətinliyini dilə gətirir və bu mühitdə, bu cəmiyyətdə yaşadığına görə özünü qınayır.

“Yalnız bu gün anlayıram ki, dörd min ildir insan əti yeyən bir dünyada yaşamışam; bacım vəfat edəndə böyük qardaşım evi idarə edirdi və kim bilir gizli-gizli onun ətinə biza yedirməyib. Bəlkə də, bilmədən bacımın ətindən bir neçə parça yemişəm, indi də mənim növbəmdir... Çiyinlərimdə dörd min illik hannibalizmin ağırlığını daşıyan mən, hər nə qədər bir zamanlar günahsız olduğuma inansam da həqiqi bir insanla tanış olmağın çətinliyini indi anladım.”

Aydın görünür ki, bu fikirlər şizofren xəstənin düşüncələrindən daha məntiqli, daha ağlabatandır. Metoforik çalarlarla zəngin hekayə Lu Sinin yaşadığı dövrün acı reallıqlarını üstüörtülü şəkildə oxuculara çatdırmaq məqsədi daşıyırdı. Konfutsiçiliyə qarşı çıxan, insan şəxsiyyətini hər dəyərdən yüksək hesab edən Lu Sin insanı əzən, mənəviyyatını yox edən dəyərləri qəbul etmirdi. Klassik ədəbiyyatda doğruluq, insansevərlik kimi keyfiyyətlər tez-tez xatırlansa da, böyüklərə itaət etməyi, haqsız belə olsalar qarşı çıxmamağı tələqin edən məqamlar da kifayət qədər idi. Təbii ki insanı müstəqil, arzu-istəkləri, seçimləri olan şəxsiyyət kimi qəbul etməyən bu dəyərlər yenilikçi Lu Sinin qəlbində inqilab eşqini gündən-günə qüvvətləndirirdi. Konfutsiçiliyin Çin cəmiyyətinin inkişafına olan təsirini görən müəllif ondan xilas olmadan irəliləmənin mümkünsüzlüyünü, Çinin müasir ölkəyə çevrilməyəcəyini dərk edirdi. Lakin Lu Sinin yaradıcılığını və bioqrafiyasının nəzərdən keçirərkən bir cəhət diqqəti çəkir ki o, konfutsiçiliyi, ənənəni tamam inkar etmirdi. Lu Sin ənənə və yeniliyi birləşdirməyi, klassika və müasirliyi bir müstəvidə görməyi arzu edirdi və Çinin modernləşməsi üçün başqa yolun mümkünsüzlüyünü dərk edirdi. Fikrimizcə, hekayənin bu qədər kəskin boyalarla verilməsi də bu səbəbdən idi. Hekayə boyu vurğulanan və insanda bu cəmiyyətə ikrah hissi oyadan hannibalizm məqsədli olaraq seçilmiş bir anlayış idi. Lu Sinin hannibalizm dediyi, əslində feodalizmin hökm sürdüyü, insanın insan yerinə qoyulmadığı, köləliyin baş aldığı cəmiyyətə verdiyi şərti ad idi. Güclülərin zəiflər üzərində hökmran olduğu cəmiyyətdə gücsüzlərin yalnız itaət etdiyi müddətdə yaşama haqqına sahib olması yazarı çox düşündürür və mədəni-inqilabi mübarizəsinin əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevirir.

Lu Sin istər bu, istər də digər hekayələrində cəmiyyəti bu bələdən təmizləməyi məqsəd seçərək gücü, qüdrəti, zənginliyi deyil, insanlığa xidmət edən, insanı mənən ucaldan keyfiyyətləri təbliğ edirdi. Təbii ki yalnız mərhəmət, sevgi, dostluq, ədalət kimi yüksək dəyərlər üzərində qurulan cəmiyyət azad, modern və dinamikliyi ilə ölkəni irəli apara bilər.

Hekayənin sadəcə iki cümlədən ibarət son bölməsi olduqca təsirli və məntiqlidir.

“Görəsən insan əti yeməyən uşaqlar qalıbmı?”

“Uşaqları xilas edin!”

“Uşaqları xilas edin” ismarıcı isə təsadüfi deyildi. Lu Sin gələcəyimiz olan uşaqların bu cahil, insanı kölələşdirən dəyərlərdən uzaq, müasir düşüncəli, həyatı reallığı ilə dərk edən bir

şəxsiyyət kimi böyüməsini modern Çin cəmiyyəti quruculuğundakı vacib şərt olaraq qəbul edirdi. Təhkiyəçi qismində çıxış edən qəhrəmanın dəliliyi də sual doğurur. Burada müəllifin işlətdiyi priyomlar olduqca təqdirəlayiqdir. Ənənəvi prinsiplərlə yaşayan cəmiyyətin ağıldərrakəsi yerində olan biri tərəfindən tənqid edilməsi müəllifini hədsiz hücumlar altında qoyardı. Reallığı xırda məqamlarına qədər duymaq, gördüklərini qorxusuzca dilə gətirmək, hətta təsadüf etdiyi hadisələri düşünüb analiz etmək cəmiyyətin ağıllı qəbul etdiyi insan üçün çox çətindir. Təkcə özünü deyil, ətrafını, sevdiklərini də düşünən, vəzifəsini vicdanla yerinə yetirən ağıllı insan cəmiyyətə qarşı çıxmamalı, fərd olaraq düşündüyü, istədiyini deyil, ondan gözləniləni etməli olur. Lakin dəlilərin belə bir məcbiriyyəti yoxdur. Vurğulamalıyıq ki, dəli deyib keçdiyimiz insanların əslində bizlərdən daha çox ağıllı olduğu, bizim görmədiyimiz, duymadığımız məqamlara diqqət yetirdiyi ilk dəfə deyil. İstər rus və avropa ədəbiyyatında çoxsaylı nümunələri olan dəlilik mövzusu hər quruluşda, hər cərəyanda fərqli mənalandırılır.

Həm Lu Sində, həm də N.Qoqolda dəli xarakteri məhz deyilməsi mümkün olmayanı deyən, görə bilmədiyimizi görən, düzgün hesab etdiyi kimi davranmaqdan çəkinməyən azad, müstəqil insandır. Düzdür, hər iki əsərin obrazları fərdi cizgiləri ilə seçilir – Qoqolun qəhrəmanı kiçik adamlar sırasından olub maraqları üçün hərəkət edən, eqoist biridir. Lu Sinin adsız qəhrəmanı isə dərk edir, düşünür, analiz qabiliyyəti, əksinə, daha da yaxşı işləyir. Qoqolun qəhrəmanından fərqli olaraq o özü üçün yox, cəmiyyətin korlamadığı uşaqlar üçün narahatlıq keçirir, onların xilasını üçün müraciət edir. “Psixi xəstənin fikirləri ilə sənətkarın riyakar əxlaqa - "hannibalizm"ə dərin nifrəti ortaya çıxdı. Deməli, L. S. emosional tarazlığını bərpa etmək və yeni, daha “sakit” fəaliyyətə başlamaq üçün bu qədər dərin hekayə yazmağa ehtiyac duymuşdu”[2, s.461]. Lu Sin bu hekayəsi ilə yanaşı digər əsərlərində Çini yenidən qurmağa, sistemi dəyişməyə cəhdlər göstərsə də reallıqlar onun ümidlərini alt-üst etdikcə ruhdan düşürdü. Bəlkə də məhz bu səbəbdən də o, 4 may hərəkətinin aparıcı qüvvələrindən olmağına baxmayaraq heç zaman kommunist partiyasına, nə də başqa bir partiyaya üzv olmamışdı. O, xalqının siyasi partiyalarla deyil, humanist ideyalarla idarə olunmasına daha çox önəm verirdi.

Lu Sinin hekayə və esseləri, məqalələri modern Çin ədəbiyyatının ilk nümunələrindən olmaqla bərabər, özündən sonrakı gənclər, ədəbiyyatçılar üçün ilham qaynağı olmuşdur. Hazırda hər üç ildən bir LU SİN adına müəyyən edilmiş ədəbiyyat mükafatı Lu Sinin Çinin dəyərli ədəbi şəxsiyyətlərindən olmasının təsdiqidir.

Ədəbiyyat

1. Л. Эйшлин, Лу Синь. Повести. Рассказы. / Пер. с китайского. — М., «Художественная литература», 1971. səh.3
2. Семанов В.И. Лу Синь // Краткая литературная энциклопедия / Гл. ред. А. А. Сурков. — М.: Сов. энцикл., 1962—1978., Т. 4: Лакшин — Мураново. — 1967.—С.459—462

N.Jahangirova

“A madman's diary” by lu xun and chinese modernism

Summary

One of the famous writers of Chinese literature is Lu Xun. Lu Xun is one of the most important figures in the development of literature and socio-political thought in China in the first half of the 20th century. As the author of “Arms Call”, the “True Story of A-kyu” Lu has always tried to bring the problems of his people, the disadvantages of society, to literary excellence. The

writer considered literature to be the best method of struggle. He wrote his stories in Bai Hua, close to colloquial speech. The innovatively chosen author promotes modernity without denying tradition, and emphasizes its importance for a developing society. Being the first example of modern Chinese literature, modern Chinese narration, this story differed in structure and content from literary examples of that time. The publication of the story of the "Diary of a Madman" was a turning point in his work, which made him one of the most influential writers of his time. Being the first example of modern Chinese literature and modern Chinese narrative, this story differed in structure and content from literary examples of that time. Lu Xin, who loved Western literature and Russian authors, wrote this story using the same work of N. Gogol. Lu Xin's goal as Gogol was to show the gaps in the morality of the community he was exposed to, to expose hypocrisy and injustice. Although Lu Sin has been trying to reconstruct China and change its system throughout his life, he has never been a member of any party. He focused more on managing his people on humanistic ideas, rather than political parties.

Key words: literature, Lu Xin, "A Madman's Diary", tradition and modernity

Н. Джахангирова

Рассказ "Дневник Сумасшедшего" Лу Синя и китайский модернизм

Резюме

Одним из известных писателей китайской литературы является Лу Синь. Лу Син является одной из самых важных фигур в развитии литературы и общественно-политической мысли Китая первой половины XX века. Как автор книги «К оружию», «Истинная история А-кью» Лу Син всегда стремился довести проблемы людей, недостатки общества до литературного совершенства. Писатель считал литературу лучшим методом борьбы. Он писал свои истории на языке бай-хуа, близком к разговорной речи. Новаторски избранный автор продвигает современность, не отрицая традицию, и подчеркивает ее важность для развивающегося общества. Публикация рассказа «Дневник сумасшедшего» стала поворотным моментом в его творчестве, что сделало его одним из влиятельнейших писателей своего времени. Будучи первым примером современной китайской литературы, современного китайского повествования, эта рассказ отличалась по своей структуре и содержанию от литературных примеров того времени. Лю Синь, который любит западную литературу, русских авторов и многочисленные переводы, написал эту историю, используя те же работы Н. Гоголя. Целью Лу Си как Гоголя было показать пробелы в нравственности своего сообщества, разоблачить лицемерие и несправедливость. Хотя Лу Син на протяжении всей своей жизни пытался восстановить Китай и изменить его систему, он никогда не был членом какой-либо партии. Он больше акцентировал внимание управлению своих людей на гуманистических идеях, а не политическим партиям.

Ключевые слова: литература, Лу Синь, "Дневник сумасшедшего", традиции и современность

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 21.06.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 06.08.2019

Filologiya elmləri doktoru, professor Bədirxan Əhmədov tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.